

і соціальними; творчості навчають, включаючи студента в діяльність: спочатку за зразком, потім – конструктивна діяльність із внесенням змін, а далі – самостійна творча діяльність (створення нового продукту на основі здобутого досвіду).

Ефективність роботи щодо формування творчої особистості залежить від врахування основних педагогічних закономірностей. Результати наукових досліджень і практичного досвіду свідчать, що успішний розвиток якостей творчої особистості досягається за таких умов:

- навчально-виховна робота будується на принципах співробітництва, діалогу, довіри і педагогічної підтримки;
- постійного створення ситуацій успіху – позитивне підкріплення діяльності, схвалення;
- надання студентам часу для вільного вибору діяльності;
- побудова навчально-виховного процесу на діагностичній основі.

Перспективою подальшого дослідження висвітленої проблеми є, на нашу думку, ґрунтовна апробація моделі управління процесом розвитку творчих здібностей студентів та розробка відповідних рекомендацій викладачам щодо використання ними результатів дослідження у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М., 1989. – 192с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – Ростов на Дону: Феникс, 1997. – 480с.
3. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М., 1980. – 270с.
4. Сергеева В.П. Управление образовательными системами. Програм.-метод. Пособие. – М., 2001, – 160с.

The author of the article focuses on the importance of developing students' creative abilities. The model of this process is analyzed; its epistemological approaches, principles and structural components are identified.

Key words: *developing students' creative abilities, model of managing the development of students' creative abilities, epistemological approaches, principles and structural components.*

УДК: 371.214:378–156.45(430)

Чухно Л.А.

ЗБАГАЧУВАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НІМЕЧЧИНИ

Стаття містить аналіз окремих компонентів одного із підходів до організації навчання обдарованої особистості у вищих навчальних закладах Німеччини. Визначено критерії, згідно яких будуються програми для вищевказаної категорії студентів. Розглянуто поняття, що пов'язані з навчанням обдарованих студентів.

Ключові слова: *збагачення, організація навчання, навчальні програми, обдарований студент, диференціація та індивідуалізація.*

Після здобуття незалежності Україна відкрила нову сторінку у своїй історії. Ставши на шлях якісного оновлення, вона провела ряд реформ, які теж не обминули і освіту. З огляду на потреби економічного та соціального розвитку, гостро постало питання про обдарованість та зокрема про обдаровану студентську молодь через те, що саме ВНЗ вчить і виховує майбутніх спеціалістів вищої кваліфікації, що забезпечують країні прогрес у різних сферах діяльності. Тепер це питання набуло державної ваги, в зв'язку з чим і була створена спеціальна програма

роботи з обдарованою молоддю. Одним із перших завдань цієї програми є виявлення, розвиток та підтримка обдарованих дітей, учнів та студентів.

Виходячи із вищесказаного, проблема організації навчання обдарованої студентської молоді є досить актуальною та практичнозначущою на даний час.

Проблемами творчої особистості займалися такі вчені, як Лук А.Н. (психологія творчості, мислення і творчість), Матюшкін А.М. (проблемні ситуації в мисленні та навчанні), Щукіна Г.І. (проблема пізнавального інтересу в педагогіці), Холодная М.А. (дослідження психології інтелекту), Моляко В.А. (психологія творчості), Воробйов Н.Е. (розвиток творчої активності студентів при вивченні дисциплін гуманітарного циклу). Стратегію збагачення в зарубіжній педагогіці та створення відповідних програм вивчали Дж. Рензулі, Волощук І., Рудик Я., проблемами нових підходів до викладання займалися М. Глазков, В. Буряк, Т. Пащенко, В. Ковтун тощо.

Аналіз літературних джерел вказує на те, що у вітчизняній педагогіці недостатньо висвітлена проблема організації навчання обдарованих студентів у вищих навчальних закладах.

Метою роботи був аналіз збагачених навчальних програм, що створюються для здібних студентів ВНЗ, зокрема Німеччини, та висвітлення їх основних характеристик.

Одним із підходів до організації навчання обдарованих дітей, учнівської та студентської молоді є збагачення [5]. Воно полягає в тому, що дітям, які здатні швидше своїх ровесників засвоювати матеріал, передбачений програмою, пропонують додатковий навчальний матеріал, який вони опановують у вивільнений за рахунок вищого навчального темпу час. Реалізація цього підходу відбувається наступним чином: створюються спеціальні програми, які ґрунтуються на принципі збагачення за рахунок розширеного чи поглибленого вивчення тих чи інших тем.

Навчально-виховні програми для студентів, що виділяються за своїми здібностями, якісно відрізняються від програм, розрахованих на студентів із середніми можливостями. Проте, ця різниця не здійснюється за рахунок збільшення обсягу навчального матеріалу, темпу навчання, або включення завдань з програм старших курсів [5; 8].

Досить дієвою є навчальна програма для обдарованих дітей Дж. Рензулі [10]. Її суттєві характеристики полягають в наступному:

- програма повинна виходити за межі загальноприйнятої програми;
- програма повинна враховувати специфіку інтересів тих, хто буде на основі цієї програми навчатись;
- програма повинна відповідати стилю засвоєння знань відповідною групою тих, хто навчається;
- програма не повинна обмежувати прагнення учнів глибоко розуміти сутність тієї чи іншої теми.

Важливим є те, що такі програми самі по собі не є обмеженими. Критерії, на яких побудовані дані програми, можуть бути використані в широкому віковому діапазоні – від дітей дошкільного віку, тобто від дитсадка і аж до учнів середньої школи, а також студентів вищого навчального закладу. Ці програми спрямовані на систематичний розвиток пізнавальних та емоційних процесів.

Спеціальна програма додаткових освітніх послуг сприятиме у плані творчого розвитку особистості за тієї умови, якщо організаційні форми і методи навчання підпорядковані наперед спрямованому кінцевому педагогічному результату. У програмі для обдарованих чітко визначена мета роботи з обдарованими дітьми, організаційні форми і методи їх навчання, перелік ефективних засобів педагогічного впливу на вихованців, рекомендовані методи їх психодіагностики, форми контролю проміжних та кінцевого результатів, поетапне планування реалізації накреслених заходів, вимоги до педагогічних кадрів тощо [5].

Окрім створення програм для проходження навчання у ВНЗ обдарованими студентами збагачення передбачає такі компоненти, як диференціація та індивідуальний підхід.

Диференціація обдарованих студентів у вищих навчальних закладах України та закордоном вивчалася вітчизняними дослідниками, зокрема І. Волощуком та Я. Рудиком. Вони встановили, що у ВНЗ [6] диференціація відбувається за рахунок поділу студентів на групи. Вона здійснюється також на заняттях шляхом створення завдань різних рівнів складності. Обдарованим студентам можуть пропонуватися додаткові факультативи та предмети вибіркового циклу.

Індивідуалізація навчання здійснюється на основі створення програм для роботи з обдарованими, про які йшлося вище.

М. Глазков відмітив, що одним із найбільш серйозних недоліків діючої системи вищої освіти є характерне для більшості ВНЗ зниження творчого потенціалу студентів під час навчання [11]. Це відбувається через те, що традиційна система освіти намагається дати тим, хто вчиться, лишень визначену суму знань. Проте, на закінчення інституту проходить швидке старіння і девальвація набутих протягом певного періоду знань. Головна мета навчання повинна визначатися таким чином, щоб студенти змогли набути узагальнюючі стратегії, навчилися вчитися. Для цього центр ваги на сучасному етапі розвитку освіти, та й вищої освіти України, зокрема, переноситься із завчання та запам'ятовування на розвиток допитливості та самостійності. Звичайно, при цьому певний об'єм знань студентам все-таки необхідно подати. Зміст та спрямованість такого навчання повинні визначатись згідно з тими ж принципами індивідуалізації та диференціації.

За авторами В. Буряк та Т. Пащенко, принцип індивідуалізації [2; 13] в навчанні взагалі й у системі керування самостійною роботою студентів зокрема передбачає:

- перехід до вивчення нового матеріалу тільки після високої якості засвоєння попереднього;
- індивідуальний темп опрацювання матеріалу;
- використання писемних джерел знань, яким надається перевага;
- залучення більш підготовлених студентів як консультантів;
- використання лекцій з метою мотивації самостійної пізнавальної діяльності й озброєння студентів методологією пізнання.

Самостійна робота студентів є тією методичною підсистемою, яка забезпечує учіння за умови наявності або відсутності безпосереднього керівництва з боку викладача.

В. Буряк поділила систему керування самостійною роботою студентів на три рівні [2] :

- факультет;
- окремий курс;
- навчальна дисципліна.

Проте, М. Буяк додала ще сюди консультації та додаткові заняття, під час яких також враховуються індивідуальні особливості учнів. Беручи це до уваги, учнів об'єднують у спеціальні навчальні групи: профільні класи, класи з поглибленням за циклами предметів, факультативи. Тут діє профільний вид диференціації [3].

В. Ковтун вважає, що диференційованим повинно бути також і оцінювання студентів (наприклад оцінювання при модульному навчанні) [12]. А. Василюк, Р. Пахоцінський та Н. Яковець у своєму дослідженні відмітили, що Німеччина має довготривалі традиції високої якості поточного і рубіжного оцінювання навчальної діяльності як в галузі середньої, так і в галузі вищої освіти [4]. Існує диференціація оцінювання, за якої передусім використовуються такі форми оцінювання:

- письмові тести;
- домашні завдання;
- вправи;
- проектні та науково-дослідні роботи;
- доповіді;
- заліки;
- екзамени тощо.

Згідно з останніми дослідженнями ряду науковців, серед яких також і П. Пшенічка, Н. Кічук, тощо індивідуальне диференційоване навчання передбачає також індивідуальний план та індивідуальну програму, право вибору предметів [14].

Досліджуючи професійну освіту за кордоном і реформи зарубіжної школи, А. Джуринський, Н. Абашкіна, О. Авксентьева, Р. Антонюк та ін., встановили, що ідея індивідуального навчання за кордоном полягає у спрямуванні всіх сил на створення навчальних програм для кожної особистості зокрема, відповідно до її знань та темпу розвитку[1]. .

Для досягнення цієї мети суттєву роль відіграє відбір, структурування та компоновання змісту навчання. При цьому відбір змісту визначається, насамперед, вибором моделі освіти.

Досвід зарубіжної школи показує, що не варто кидатися в крайнощі при реорганізації змісту освіти. Найбільш продуктивним шляхом, очевидно, є одночасне створення навчальних програм за принципами інтеграції та спеціалізації. Інтегровані курси залучають до знань основну масу тих, хто навчається, а спеціальні програми допомагають задовольнити інтереси і розвинути здібності окремих груп дітей.

Для обдарованих студентів створюються спеціальні програми. Ці індивідуальні навчальні програми є одним із проявів диференціації. На третьому році навчання студенти обирають відповідну галузь, в якій вони планують надалі навчатися. Вони розробляють разом зі своїм консультантом індивідуальну програму. Авторами відмічено, що основними особливостями цих програм у вищих навчальних закладах більшості європейських країн є їх варіативність, вільний вибір основних дисциплін та предмета дослідження.

Індивідуальні навчальні плани побудовані модульно-блоковою системою. Завдяки цьому забезпечується їх реалізація. До першого блоку навчального плану входять обов'язкові предмети згідно з відповідною спеціалізацією. Елективні предмети (загальноосвітні і спеціальні, з яких студенти складають заліки), є основою для другого блоку. Елективність цих курсів зумовлена тим, що кожен студент має право вибору предметів із поданого списку відповідно до своїх інтересів, нахилів та здібностей.

Вперше систему поділу дисциплін на обов'язкові та вибіркові створила та застосувала Німеччина з її університетською традицією.

І до останнього, третього, блоку належать факультативи. Вони не є обов'язковими, і з них студенти не складають заліків.

Право вибору предметів із різних списків (блоків) врівноважує загальні вимоги до студентів та їх індивідуальні здібності та інтереси. Завдяки йому відбувається більш обґрунтований вибір майбутньої професії. На вибір ідуть не лише курси, але і їх частини, при цьому теж використовується модульний принцип.

Для поглибленого вивчення проблеми популярними стають також міждисциплінарні програми та інтегровані курси [1].

Аналізуючи дослідження Н. Воробйова [7], а також навчальні плани німецьких університетів, можна прийти до висновку, що у всіх вищих навчальних закладах Німеччини, існує ступінчастість навчання:

- основне навчання;
- спеціальне навчання;
- спеціалізація та дослідне навчання.

На думку Б. Вульфсон, трьохступінчаста структура “бакалавр – магістр – доктор” дає можливість оперативно коригувати напрямки навчання студентів з врахуванням їх індивідуальних здібностей, дозволяє по завершенню кожного циклу відбирати кращих студентів для наступних циклів.

Основне навчання – спільне для студентів споріднених спеціальностей. Головне завдання цього етапу освіти – дати студентам фундаментальні знання загальнотеоретичних дисциплін, загальних основ наук і спеціальностей. При цьому вирішується проблема ефективності навчання шляхом пошуку доступних шляхів та засобів передачі знань. Особливу увагу

звертають на оволодіння методами самостійної наукової роботи. З цією метою в першому семестрі читають спеціальний курс про завдання, зміст, форми та методи навчання у ВНЗ, про методи творчої, самостійної роботи, збору інформації, шляхах участі у громадській роботі [9].

Для розвитку творчих якостей вже на першому курсі студентам надається велика самостійність у виконанні лабораторних робіт і практичних завдань, участі в студентських гуртках.

Після успішної здачі іспитів починається другий етап навчання – спеціальна підготовка. Вона продовжується чотири семестри. За цей час йде розділення основної підготовки за окремими специфічними напрямками. Під час спеціальної підготовки студентам відводиться більше часу на самостійну роботу. При цьому спостерігається тенденція зменшення числа лекцій та практичних занять.

Головними методами спеціального навчання вважаються проблемні лекції, семінари та спецсемінари, на яких обговорюються підготовлені студентами роботи, справи із самостійним рішенням задач, практикуми, навчально-дослідна робота. Прекрасно обладнані лабораторії і повне забезпечення необхідними матеріалами підвищують ефективність практичних робіт студентів.

Як правило, в період спеціального навчання студенти входять в дослідні колективи секцій для спільної розробки певних наукових тем. Для цього їх об'єднують у групи по 4-6 чоловік під керівництвом викладача або наукових працівників вищої школи. Традиційні спеціальності вивчаються в тісному зв'язку з науково-дослідною роботою [7].

Наступним етапом підготовки є спеціалізація. Вона триває не більше року і поширюється на тих студентів, які вибрали ту чи іншу область наукової або практичної підготовки, що потребує продовження навчання. Це – студенти, які проявили найбільші успіхи в навчанні, самостійність мислення, здатність до засвоєння складного теоретичного матеріалу, схильність до дослідної або конструкторської діяльності. Вважається, що фахівці вищого класу – творчі люди, здатні досягти високих результатів там, де безпомічна велика кількість рядових спеціалістів, особливо, якщо справа стосується фундаментальних наукових досліджень, розробок нової технології виробництва тощо.

Успішне завершення цього навчання дає ступінь доктора наук. У цей період підготовки на передній план висуваються самостійне нагромадження знань студентами за індивідуальними планами, факультативні заняття і, особливо, виробнича практика, де майбутній фахівець готує себе для роботи у визначеному для нього місці.

Найбільш здібні студенти, у яких достатньо високий рейтинг, у кінці четвертого року навчання об'єднуються в групи від трьох до п'яти чоловік і включаються в науково-дослідне навчання (Forschungsstudium). Вони складають індивідуальний план, терміном на два-три роки, протягом яких займаються науково-дослідною роботою під керівництвом професорів та досвідчених доцентів. Головна увага на цьому етапі – виховання у майбутніх спеціалістів творчого відношення до наукових проблем. Навчання закінчується захистом дисертації. При цьому ще й можлива розробка комплексних тем декількома дисертантами та спільний захист дисертації [7].

Поступово усуваються недоліки навчальних програм, які стають на даний час більш гнучкими та побудовані на принципах збагачення. Для навчання обдарованих студентів створюються якісно нові програми, використовується також широкий спектр форм та методів навчання, які містять елементи збагаченої стратегії навчання обдарованої особистості.

Список використаних джерел

1. Абашкіна Н.В. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / Абашкіна Н.В., Авксентьева О.І., Антонюк Р.І. – К. : Вибір, 2002. – 322 с.
2. Буряк В. Керування самостійною роботою студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2001. – № 4-5. – С. 48-52.
3. Буяк М. Загальні принципи диференціації / М. Буяк // Освітнянин. – 1999. – № 6 (42). – С. 12.

4. Василюк А. Сучасні освітні системи: навч. посіб. / Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. – Ніжин : Ред.-вид. відділ НДПУ, 2002. – 139 с.
5. Волощук І.С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості / Іван Волощук. – К. : Педагогічна думка, 1998. – 149 с.
6. Волощук І.С. Прискорене навчання обдарованої студентської молоді / І.С. Волощук, Я.М. Рудик // Науковий вісник НАУ. – К. – 2003. – № 67. – С. 137-144.
7. Воробьев Н.Е. Высшая школа ГДР / Воробьев Н.Е. – Ростов-на-Дону : Ростовский университет, 1972. – 132 с.
8. Воробьев. Н.Е. Развитие творческой активности студентов при изучении дисциплин гуманитарного цикла (на материале преподавания иностранного языка в неязыковом вузе) / Н.Е. Воробьев., Э.Ю. Мизюрова. – Волгоград : Перемена, 2001. – 184 с.
9. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Вульфсон Б.Л. – М.: Изд-во УРАО, 1999. – 208 с.
10. Гергель Є.Л. Програма роботи з обдарованими гімназистами (на матеріалі іноземної мови) / Є.Л. Гергель, Н.В. Лялюко // Обдарована дитина. – 2002. – № 5. – С. 12-16.
11. Глазков М.Н. Высоты высшего образования / М.Н. Глазков // Педагогика. – 2002. – № 2. – С. 97-100.
12. Ковтун В. Основні ідеї модульно-рейтингової технології навчання / В. Ковтун // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2002. – № 3 (4). – С. 9-10.
13. Пащенко Т.М. Самостійна робота як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів / Т.М. Пащенко // Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи: всеукр. наук.-практ. конф., 21 квітня 2005.: тези доп. – К., 2005. – Ч. II. – С. 21-22.
14. Пшенічка П. Розвиток творчих здібностей учнів / П. Пшенічка // Шлях освіти. – 1999. – № 1. – С. 24-27.

The article contains the analysis of separate components of one of the approaches to the organization of the gifted personality teaching in higher educational establishments of Germany. There have been defined the criteria according to which the programs for the foregoing category of students are built. The concepts connected with the gifted students teaching have been considered.

Key words: *enrichment, organization of teaching, curriculum, gifted student, differentiation and individualization.*